

ЗМІСТ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

Статтю присвячено аналізу змісту естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва у другій половині ХХ століття в Україні. Акцентується увага на важливості ознайомлення дошкільників із художніми творами, формування в них аналітичних умінь та майстерності відображення задуманого у власній творчій діяльності.

***Ключові слова:** естетичне виховання, образотворче мистецтво, малювання, аналіз художніх робіт.*

Статья посвящена анализу содержания эстетического воспитания детей дошкольного возраста средствами изобразительного искусства в период второй половины XX столетия в Украине. Акцентируется внимание на важности ознакомления дошкольников с художественными произведениями, формирования у них аналитических умений и мастерства отображения задуманного в собственной творческой деятельности.

***Ключевые слова:** эстетическое воспитание, изобразительное искусство, рисование, анализ художественных работ.*

The article is devoted the analysis of maintenance of aesthetic education of children of preschool age facilities of fine art in the period of the second half of the 20th century on Ukraine. Attention is accented on importance of acquaintance of under-fives with artistic works, forming for them of analytical abilities and trade of reflection planned in own creative activity.

***Key words:** esthetic(al) education, fine art, drawing, analysis artistic works.*

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань, яке постає перед державою в умовах реформування освітньої системи є формування ціннісних орієнтацій та розвиток духовно-творчого потенціалу особистості. Значну роль у цьому процесі відіграє естетичне виховання підростаючого покоління, здійснення якого відбувається через ознайомлення з навколишнім середовищем та різними видами мистецтва. Проте слід зазначити, що особливе значення освітянами надається саме образотворчому мистецтву як одному із впливових засобів розвитку в дітей естетичного сприймання, емоцій та почуттів, творчості, формування художнього смаку, активізації процесу пізнання, виховання позитивних рис характеру тощо.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел свідчить про те, що протягом другої половини ХХ століття відбувався інтенсивний пошук шляхів ефективного впливу на процес естетичного розвитку дошкільників. Питаннями вдосконалення процесу ознайомлення та навчання дітей образотворчого мистецтва опікувалися такі провідні вітчизняні педагоги, як: М. Дубовик, Н. Дяченко, В. Захарова, Н. Кириченко, Р. Козакова, Т. Комарова, В. Котляр, Г. Підкурманна, Е. Пугачевська, Н. Сакуліна, Л. Сірченко, Л. Скиданова та ін.

Мета статті – розкрити зміст естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва в педагогічній думці України другої половини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Засвоєння дошкільниками елементарних знань про засоби виразності і технічні прийоми зображення, набуття ними графічних умінь та навичок вітчизняні педагоги (В. Захарова, Н. Кириченко, В. Котляр, Е. Пугачевська) рекомендували здійснювати у процесі ознайомлення їх із творами образотворчого мистецтва, а також навчання ліпки та різних видів аплікації, малювання, а саме: предметного, сюжетного та декоративного. При цьому одне з провідних місць вони відводили найскладнішому її виду – предметному малюванню як підготовчому етапу до сюжетного, творчого малювання. Педагоги наголошували, що воно сприяє поглибленню уявлень у дітей про розмаїття й естетичне багатство предметного світу, формуванню в них здатності до зорової оцінки зовнішніх ознак предметів.

Ураховуючи зазначене, освітяни закликали до активного використання в процесі предметного малювання таких основних засобів відтворення, як: малювання з природи, з пам'яті та за уявленням. Так, малювання з природи вони розглядали як навчання дітей достатньо точній передачі контурів предмета, його просторового положення, пропорційного співвідношення частин і кольору. При цьому педагоги наголошували, що особлива увага вихователів у цьому процесі має приділятися зіставленню ознак об'єкта з результатом його графічного відтворення й виправленню неточності.

Значну роль в оволодінні дітьми творчою діяльністю педагоги відводили малюванню з пам'яті, яке спрямоване на відтворення характерних зовнішніх ознак конкретного об'єкта з урахуванням його просторового положення в момент спостереження (наприклад, у фас або профіль; стоячи, сидячи, лежачи; в статиці або динаміці тощо). Вони зазначали, що завдяки цьому виду діяльності відбуватиметься формування в дошкільників зорової пам'яті та збагачення їх уявлен-

нями про ознаки предметів і явищ, на основі яких у них розвиваються образне мислення і творча уява.

Основною умовою імпровізацій у творчій композиції педагогі вважали сформованість у дітей умінь відтворювати узагальнені ознаки, характерні для певного різновиду об'єктів (наприклад, фігури хлопчика, дівчинки, шпака, ластівки, ведмедика тощо) в довільному просторовому положенні. З метою вирішення цих проблем освітяни наголошували на доцільності проведення з дошкільниками малювання за уявленням, під час якого створюються можливості вправлення в розміщенні об'єктів у тому просторовому положенні, що відповідає їхньому задуму.

Водночас педагогі зауважували, що здійснення позитивного впливу предметного малювання на особистість дитини можливе лише за умови правильної організації цього виду діяльності. У зв'язку з цим, особливої уваги, на їх думку, потребує добір об'єктів для розглядання і малювання дітьми, які повинні характеризуватися привабливістю, доступністю для сприймання і відтворення, наявністю естетичних достоїнств та сприяти розвитку здатності до зорової оцінки ознак. Оскільки предметне малювання як різновид зображувальної діяльності вимагає від дошкільників визначення і відтворення того характерного, що відрізняє один об'єкт від іншого, тому формування відповідних умінь у дітей освітяни рекомендували здійснювати поступово, систематично та цілеспрямовано, розпочинаючи з раннього віку [1; 2; 3; 5].

Перспективу для естетичного виховання дошкільників педагогі вбачали і в сюжетному малюванні. Так, на думку Н. Кириченко, в сюжетному малюнку дитина творчо відображає все те, що справило на неї враження, викликало певні почуття [2].

Зауважимо, що зазначений вид діяльності педагогі умовно поділяли на малювання за задумом, малювання на задану тему та ілюстративне малювання. Під час організації малювання за задумом вони рекомендували вихователям звертати увагу на створення умов для реалізації дітьми в малюнку своїх вражень та збереження самотності теми. Необхідною передумовою малювання на запропоновані теми педагогі вважали спостереження навколишнього життя та відчуття краси рідного краю. Особливого значення освітяни надавали ілюстративному малюванню, яке за своїм характером наближене до малювання на задану тему. Створення ілюстрацій до літературних творів та діафільмів вони пропонували здійснювати після їх перегляду. З огляду на це педагогі зазначали, що у малюнках на задану тему

дошкільники відтворюють образи такими, якими вони їх уявляють, а в малюнках до літературних творів – так, як описав їх автор. Ураховуючи зазначене, вони наголошували, що основним завданням вихователя в цьому процесі має бути розвиток у дітей уявлень за змістом твору та реалізація художнього задуму на папері. Значну увагу під час підготовки до сюжетного малювання педагоги рекомендували приділяти добору тем з навколишнього життя, літературних творів, ураховуючи при цьому придатність змісту твору до зображення його графічним способом.

Акцентувалася увага педагогічної громадськості також і на необхідності навчання дітей декоративного малювання й аплікації та ознайомлення їх із традиціями національного мистецтва як важливої складової естетичного виховання особистості. Зокрема вони зазначали, що залучення дошкільників до українського народного декоративного мистецтва сприятиме вихованню в них почуття прекрасного, любові до рідного краю, природи, формуванню художнього смаку, розвитку їх творчих здібностей [6].

Серед різноманітних видів народного декоративного мистецтва, з якими рекомендувалося ознайомлювати дошкільників, – вишивки, вироби художньої кераміки з українським декоративним розписом, писанки і витинанки. Зазначимо, що основна увага педагогічної громадськості зосереджувалася на важливості використання в навчально-виховній роботі народних творів різних регіонів з їх характерними орнаментами, сполученням кольорів і технікою виконання візерунків. Тому основним завданням вихователя педагоги вважали формування в дітей умінь визначати типовість мотиву, своєрідність орнаменту та встановлювати зв'язок його змісту з природою, побутом і життям народу. Наголошувалося, що традиційні мотиви художніх виробів, їх колорит, а інколи і композиція, є доступними для відтворення дошкільниками в декоративному малюванні.

Відповідно до цього Л. Сірченко та Л. Скидановою було розроблено орієнтовну схему розглядання творів декоративного мистецтва, якою передбачалося:

- визначення місця виготовлення предметів (місто чи село); виду народного мистецтва; предметів, які виготовляють майстри цього виду; матеріалу, з якого їх виготовляють;

- розглядання візерунку (елементи, на що вони схожі, їх форма, колір, поєднання, розміщення) та виділення характерних кольорів розпису;

- залучення дітей до бесіди, аналізу і порівняння [6].

Проте педагоги зауважували, що процес ознайомлення дошкільників із різноманітними декоративними розписами недоречно обмежувати лише використанням виробів місцевих майстрів. Вони вважали за необхідне надавати дітям детальну інформацію щодо застосування декоративного розпису і в художній промисловості (фарфоровій, текстильній, поліграфічній) та з метою оздоблення меблів, будівель.

Отже, у процесі наукового пошуку нами було встановлено, що спонукання дотримуватися традицій народного мистецтва рідного краю вітчизняні педагоги вважали значущим чинником виховання в дітей любові до нього, поваги до праці умільців, навчання їх сприйманню і розумінню краси виробів.

Під час аналізу науково-педагогічних джерел нами було також з'ясовано, що особлива увага вітчизняних освітян зосереджувалася на дослідженні питань щодо необхідності навчання дошкільників розумінню мови мистецтва, тобто виразних засобів, які застосовує художник для втілення творчого задуму. Чільне місце у цьому процесі М. Дубовик, В. Захарова, В. Котляр, Г. Підкурманна, Л. Сірченко, Л. Скиданова відводили аналізу творів образотворчого мистецтва (живопису, скульптури, графіки, декоративно-прикладних). Вони вважали, що за таких умов можливе формування в дітей естетичної оцінки та вмінь визначати емоційно-моральний, естетичний зміст побаченого.

Відповідно до цього освітянами були надані слушні рекомендації щодо здійснення аналізу художніх робіт. Зокрема наголошувалося, що розуміння творів образотворчого мистецтва на достатньому рівні залежить від сформованості в дітей старшого дошкільного віку елементарних уявлень про основні поняття, що стосуються категорій «зміст» і «форма».

Так, систематичне і цілеспрямоване ознайомлення з основами аналізу творів образотворчого мистецтва сприятиме, на думку педагогів, формуванню в дошкільників умінь розкривати в доступній формі своє бачення змісту та ідеї, а також збагаченню їхніх уявлень про різноманітні засоби виразності та розвитку в них естетичного смаку [3; 5; 6].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, метою змісту естетичного виховання дошкільників засобами образотворчого мистецтва вважалося не лише ознайомлення їх із художніми творами, а й формування в них аналітичних умінь та майстерності відображення задуманого у власній творчій діяльності. Саме за таких

умов можливе забезпечення розвитку духовно-творчого потенціалу особистості. Використання цінних надбань дошкільної педагогіки другої половини ХХ століття сприятиме збагаченню практики естетичного виховання і художнього навчання дітей у сучасних дошкільних закладах освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зображальна діяльність дітей дошкільного віку: [зб. статей / упоряд.: Е.М. Пугачевська]. – К.: Радянська школа, 1973. – 72 с.
2. *Кириченко Н.Т.* Сюжетне малювання в дитячому садку / Н.Т. Кириченко. – К.: Радянська школа, 1986. – 112 с.
3. *Котляр В.П.* Мова живопису / В.П. Котляр, В.Д. Захарова // Дошкільне виховання. – 1989. – №1. – С. 6 – 7.
4. *Котляр В.П.* Предметне малювання / В.П. Котляр // Дошкільне виховання. – 1988. – №11. – С. 30 – 32.
5. *Підкурганна Г.О.* Вчити розуміти мову мистецтва / Г.О. Підкурганна // Дошкільне виховання. – 1989. – №6. – С. 10 – 11.
6. *Скиданова Л.Я.* Декоративне малювання та аплікація в дитячому садку / Л.Я. Скиданова, Л.І. Сірченко. – К.: Радянська школа, 1976. – 63 с.